

Kakvoća u usmenom prevodenju – pregled provedenih anketa

Interpretation quality – short overview over conducted surveys

¹Pia Orešković, ²Marija Miščančuk

² Međimursko veleučilište u Čakovcu, Bana Josipa Jelačića 22a, 40000 Čakovec

e-mail: ¹piamikac@yahoo.com, ²marija.miscancuk@mev.hr

Sažetak: *O čemu ovisi kakvoća usmenoga prijevoda? Čija očekivanja ili evaluacije bismo trebali uzeti u obzir? Mogu li slušatelji usmenoga prijevoda ili predavači procijeniti uspješnost prijevoda uzevši u obzir čest manjak znanja stranoga jezika? Brojna istraživanja bave se upravo tim pitanjima. Cilj ovog rada je dati kratak pregled nad različitim anketnim istraživanjima vezanih uz kakvoću usmenoga prijevoda te procjenu kakvoće usmenoga prijevoda, sagledati sa svih triju strana: s prevoditeljeve, predavačeve i slušateljeve strane.*

Ključne riječi: *kakvoća usmenog prijevoda, očekivanja predavača, procjene slušatelja, konferencijsko prevođenje*

Abstract: *What makes an interpretation successful? Whose expectations and evaluations should be taken into consideration when determining a successful interpretation? Can the audience of an interpretation or the speakers assess the value of the interpretation regarding their lack of language knowledge in some cases? Those are often crucial questions in surveys conducted to determine quality parameters for interpreting. This article aims at giving a short overview over such surveys while describing the point of view from all participants in an interpretation: the interpreter, the speaker and the audience.*

Keywords: *Interpretation quality, expectations of the speaker, evaluations by the audience, conference interpreting*

1. Uvod

Kao i svaka druga djelatnost usmeno prevođenje mora zadovoljiti određene parametre kakvoće, koje Déjean le Féal sažima kako sljedi: „Ono što slušatelji čuju preko svojih slušalica mora proizvesti jednak učinak kao što ima izvorni govor na slušatelje. Prijevod mora imati jednaki kognitivni sadržaj i biti iskazan jednakom jasnoćom i preciznošću u istom tipu jezika“. (Déjean le Féal, 1990, str. 155)

Stručni konferencijski prevoditelji prepoznaju čimbenike uspješnoga usmenoga prijevoda koji ovise kako o pojedinim situacijama, tako i o publici. Dok, primjerice, službeni prijam iziskuje korištenje odgovarajuće lingvističke stilistike, na stručnom kongresu je terminološka preciznost mnogo važnija pri ocjenjivanju usmenoga prijevoda (Kurz, 2001.). S druge strane publika medijskoga prevođenja očekuje tečan i jasan usmeni prijevod s ugodnom bojom glasa (Shlesinger 1997.). No, parametri ocjenjivanja usmenoga prijevoda nisu statični već situacijski i individualno vrlo varijabilni. Unatoč tome empirijske studije ukazuju na nekolicinu kriterija koji su ključni u procjeni kvalitete usmenoga prijevoda, kao primjerice smislenu istovjetnost i koherentnost prijevoda (Marrone, 1993.; Vuorikoski, 1993.). Kako bi se utvrdili parametri presudni za procjenu kakvoće usmenoga prijevoda pokrenute su empirijske studije s prevoditeljima, slušateljima i govornicima. Zbog velike količine izvršenih empirijskih studija ovaj će se članak osvrnuti isključivo na studije bazirane na anketama¹.

2. Očekivanja konferencijskih prevoditelja

Prvu anketnu studiju s konferencijskim prevoditeljima o kakvoći usmenoga prijevoda provela je Bühler 1986. godine. 41 AIIC-članova je procijenila bitnost 16 jezičnih i nejezičnih kriterija za kvalitetan prijevod po četiri stupnja značajnosti: veoma značajno, značajno, manje značajno, neznačajno (Bühler, 1986). Skoro svi kriteriji ocijenjeni su kao značajno i vrlo značajno, što nažalost podiže sumnju u način provođenja ankete (Chiaro i Nocella, 2005.). U

¹ Za detaljnije informacije o empirijskim studijama o kakvoći usmenoga prijevoda v. npr. Kurz, 2001.; Kurz, 2003.; Pöchhacker, 2001.

tom slučaju bi rangiranje kriterija prema njihovoj relevantnosti bilo sigurno mnogo efikasnije, jer „[...] tumači bi mogli u jednom mahu usporediti kriterije po njihovoj važnosti“ (Chiaro i Nocella, 2005.,182f.).

Upravo to su uradili Chiaro i Nocella (2004.) i u svojem su istraživanju prikupili 286 elektronski ispunjenih anketa konferencijskih prevoditelja koji su morali poredati prilagođene kriterije iz prethodno opisane studije gospođe Bühler prema njihovoj značajnosti. Jezični i nejezični kriteriji su u ovom istraživanju zasebno ispitani (Chiaro i Nocella, 2005.). Unatoč načelnoj neusporedivosti studija, rezultati ukazuju na isto; u oba slučaja ispitani konferencijski prevoditelji smatraju kako su za kvalitetan usmeni prijevod najvažniji smislenost i koherentnost istoga. Izvorni izgovor te korištenje prikladnoga lingvističkoga registra ispitani konferencijski prevoditelji smatraju manje presudnim. Međutim, broj provedenih istraživanja s konferencijskim prevoditeljima je za razliku od onih s njihovim korisnicima/slušateljima premalen za donošenje značajnih zaključaka.

3. Očekivanja slušatelja

Kurz 1989. godine provodi prvu anketnu studiju o očekivanjima slušatelja konferencijskoga prevođenja te je u tu svrhu prikupila 47 anketa od sudionika medicinskoga stručnoga kongresa. Kriterije iz ankete slušatelji su ocjenjivali koristeći sljedeća četiri stupnja značajnosti: vrlo značajno, značajno, manje značajno, neznačajno. Publika je ocijenila smislenu istovjetnost izvornoj poruci, koheziju i korištenje ispravne terminologije kao najvažnije, dok su materinji izgovor i ugodan glas bili najmanje značajni za kakvoću usmenog prijevoda (Kurz, 1989.). No očekivanja slušatelja nisu u svim situacijama jednaka te ovise i o korisničkim skupinama (Kurz, 1993). Publika tehničke konferencije smatra smislenu istovjetno prevođenje najvažnijim, dok publika na sjednici Europskog vijeća procjenjuje korištenje ispravne terminologije kao ključnu stavku uspješnoga usmenoga prijevoda (Kurz, 1994.).

Među 201 sudionikom na 85 različitih konferencija, koji su sudjelovali u anketnoj studiji Mosera 1995. godine većina je izjavila, kako sadržaj i kriteriji vezani uz sadržaj igraju značajniju ulogu za uspjeh usmenoga prijevoda, nego kriteriji vezani uz jezični izričaj (Moser, 1995.). Čak i u otvorenim pitanjima ispitanici su rijetko navodili ugodnu boju glasa i retorične sposobnosti prevoditelja kao čimbenike kakvoće prijevoda (Moser, 1995.).

Međutim, ne postoje samo studije o očekivanjima slušatelja, već i konkretne evaluacije usmenih prijevoda koje pokazuju slične rezultate kao i kod njihovih očekivanja (Marrone, 1993.; Vuorikoski, 1993.). Kod ocjene konsektivnih prijevoda 87 ispitanih slušatelja veću je značajnost pridodalo potpunosti prevedenih informacija, a tek onda su uslijedila preostala dva kriterija, ispravno korištenje terminologije te ispravna intonacija i formuliranje (Marrone, 1993.). I studija gospođe Vuorikoski (1993.) pokazala je da je svim 177 ispitanicima s pet različitih seminara prioritet sadržajna cjelovitost, a tek zatim koherentnost, točnost, korištenje ispravne terminologije, ugodan ritam govora, te posljednje tečnost u govoru (Vuorikoski, 1993.).

Unatoč tome što većina smatra sadržaj najznačajnijim za kvalitetan usmeni prijevod, postoje i skupine korisnika koji smatraju da su upravo kriterije vezane uz oblik outputa ključni: „Televizijski profesionalci koji su sudjelovali na istraživanju dali su, za razliku od slušatelja konferencijskoga prevođenja, višu ocjenu kriterijima poput ugodnoga glasa, tečnost prijevoda, izvorni izgovor i ispravnu gramatiku. Njihovi zahtjevi bili su općenito veći od onih „običnih“ sudionika na konferencijama – s jednom iznimkom: potpunost prijevoda, koja je za medijsko prevođenje očito manja stavka u usporedbi s tečnošću prijevoda i jasnoće“. (Kurz, 1997., 203)

Ipak, u ovakvim studijama načelno se javlja pitanje koliko ispravno slušatelji mogu procijeniti kakvoću usmenog prijevoda s obzirom da često ne razumiju izvorni jezik. U većini studija publika je smatrala kriterije kao što su smisljeno istovjetan te detaljan prijevod ključnim, no nisu li publici možda upravo kriteriji vezani uz oblik outputa važniji (Kahane, 2000.)? Često publika smatra tečan usmeni prijevod kvalitetnim bez obzira na činjenicu je li prijevod sadržajno potpun, odnosno nepotpun (Shelsinger, 1997.). Unatoč tome što korisnici zbog manjka poznavanja stranog jezika ne mogu katkad uspješno procijeniti kvalitetu usmenog prijevoda, njihove želje moraju prema mišljenju Kurz ipak biti uvažene (Kurz, 2001., 404). Stoga je svrsishodno ispitati upravo očekivanja publike prema usmenom prijevodu, pošto studije o evaluaciji kvalitete istoga mogu ponekad dati iskrivljene rezultate.

4. Očekivanja predavača

Kopczynski je 1994. godine prvi istraživao očekivanja predavača prema konferencijskom prevođenju. U njegovoj anketnoj kvantitativnoj studiji morali su slušatelji ali i predavači na

konferenciji poredati Kopczyznskijeve kriterije prema njihovoj značajnosti. Sveukupno je obrađeno 57 anketa.

Zahtjevi predavača načelno se ne razlikuju od zahtjeva publike. Na prvom mjestu se na listama obiju skupina našao detaljan sadržaj, praćeno kriterijem terminološke preciznosti. Obje skupine smatrale su kriterije vezane uz sam izričaj najmanje značajnim za kvalitetan usmeni prijevod. Zanimljivo je, da je korištenje neispravne terminologije smetalo obje skupine.

Unatoč tome što u ovoj studiji nisu otkrivene veće razlike u zahtjevima predavača i publike, potrebno je očekivanja tih skupina zasebno razmatrati. Naime, konferencijski prevoditelji ne moraju samo zadovoljiti zahtjeve publike, već i one predavača. Uspjeh predavanja, a time i predavača naposljetku u neku ruku ovisi i o uspješnom prijevodu.

5. Zaključak

Prevoditelji, slušatelji i predavači složni su u svojem mišljenju, da ključnu ulogu u uspjehu prijevoda igra sadržajna istovjetnost izvornim govorom. Kako bi se ta konstatacija potkrijepila, potrebno je izvršiti empirijske studije koje dokazuju kako publika i predavači preferiraju jezično eventualno jednostavnije formuliran, no sadržajno potpun usmeni prijevod u usporedbi s tečnim i nepotpunim usmenim prijevodom. No, dokle god takva istraživanja nisu provedena javlja se pitanja utječu li kriteriji vezani uz jezični izričaj na procjenu kakvoće, te u kojoj mjeri?

Osiguravanje kvalitetnoga usmenoga prijevoda ovisi uvijek i o subjektivnim mišljenjima publike i govornika koji imaju različite zahtjeve prema konferencijskom prevoditelju ovisno o okolnostima, možda i u različitim kulturama, jezičnim kombinacijama ili modusima usmenog prijevoda. Dok korisnik konsekutivnoga prijevoda na službenoj manifestaciji očekuje detaljan i jezično besprijekoran prijevod, sudionik tehničke konferencije u određenim uvjetima daje veću važnost sažetom konsekutivnom, odnosno terminološko ispravno formuliranom simultanom prijevodu. To pokazuje koliko je kakvoća usmenoga prijevoda varijabilna i teško mjerljiva, a upravo mjerenje kakvoće usmenoga prijevoda ključno je u argumentiranju za i protiv prevođenja na strani jezik. Nije li važnije prevoditi s materinskoga na strani jezik, s obzirom da u materinskom jeziku najbolje poznajemo jezični izričaj i kulturu, te smo tako u

mogućnosti prenijeti sadržaj i smisao govora na strani jezik? Ili je važnije prevoditi sa stranog jezika na materinski, pošto su izvorni izgovor i kulturološki prikladan odabir riječi ključ uspjeha usmenoga prijevoda?

Literatura

1. Bühler, Hildegund (1986). „Linguistic (semantic) and extra-linguistic (pragmatic) criteria for the evaluation of conference interpretation and interpreters”. *Multilingua* Vol.5, no.4,pp 231-235.
2. Chiaro, Delia; Nocella, Giuseppe (2004). „Interpreters’ Perception of Linguistic and Non-Linguistic Factors Affecting Quality: A Survey through the World Wide Web“. *Meta* Vol. 49, no. 2, pp 278-293.
3. Chiaro, Delia/Nocella, Giuseppe (2005). „Looking Quality Research in the Eye: Are we Beholding the Splinter and Ignoring the Beam?“. *The Interpreters’ Newsletter* Vol. 13, pp 167-199.
4. Déjean le Féal, Karla (1990). *Some Thoughts on the Evaluation of Simultaneous Interpretation*. U: *Interpreting - Yesterday, Today and Tomorrow* 4 (ur. Bowen, David/ Bowen, Margareta). Str. 154-60.
5. Kahane, Eduardo (2000) *Thoughts on the Quality of Interpretation*, <http://www.aiic.net/ViewPage.cfm/article117> (27.10.2016).
6. Kopczynski, Andrzej (1994) *Quality in Conference Interpreting: Some Pragmatic Problems*. U: *Translation Studies: An Interdiscipline* (ur. Mary Snell-Hornby et. al). Str. 189-198.
7. Kurz, Ingrid (1989) *Conference Interpreting – User Expectations*. U: *Coming of Age. Proceedings of the 30th Annual Conference of the American Translators Association*, Washington, D. C., October 11-15, 1989. (ur. Deanna L. Hammond. Str 143-148.
8. Kurz, Ingrid (1993) „Conference Interpretation: Expectations of Different User Groups”, in: *The Interpreters’ Newsletter*, 5 (1993), pp. 13-21.
9. Kurz, Ingrid (1994) *A Look into the “Black Box” – EEG Proability Mapping during Mental Simltaneous Interpreting*. U: *Translation Studies: An Interdiscipline* (ur. Mary Snell-Hornby et. al). Str. 199-208.
10. Kurz, Ingrid (2001). „Conference Interpreting: Quality in the Ears of the User”. *Meta* Vol. 46, no. 2, pp 394-409.
11. Kurz, Ingrid (2003) *Quality from the User Percpective*. U: *La Evaluación de la calidad en Interpretación:Investigación*. *Actas del I Congreso Internacional sobre Evaluación de la*

Calidad en Interpretación de Conferencias (ur. Collados Aís, Ángela; Fernández Sánchez, Manuela; Gile, Daniel). Str. 3-22.

12. Marrone, Stefano (1993). „Quality: A Shared Objective“. The Interpreters' Newsletter Vol. 5, pp 35-41.
13. Moser, Peter (1995). „Expectations of Users of Conference Interpretation“. Interpreting Vol. 1, no. 2, pp 145-178.
14. Pöchhacker, Franz (2001) „Quality Assessment in Conference and Community Interpreting“. Meta. Vol. 46, no. 2, pp 410-425.
15. Shlesinger, Miriam (1997) Quality in Simultaneous Interpreting. U: Conference Interpreting: Current Trends in Research. Proceedings of the International Conference on Interpreting: What do we know and how? (ur. Yves Gambier et. al). Str. 123-133.
16. Vuorikoski, Anna-Riitta (1993) Simultaneous Interpretation-User Experience and Expectations. U: Translation – the vital link. Proceedings of the XIIIth World Congress of FIT (ur. Catriona Picken). Str. 317-327.